

27.11.2006

הועדה הבין סנטית להגנה על העצמאות האקדמית

תמצית דו"ח פעילות לשנת תשס"ו – תשס"ז (עד נובמבר 2006)

להלן מובאת רשימת הנושאים בהם עסקה הועדה הבין סנטית בשנה שחלפה, כולל עדכון לנובמבר 2006. הנושאים מובאים לפי סדר כרונולוגי של הגעתם לשולחן הועדה, ולא לפי סדר חשיבותם או הזמן שהוקדש ע"י הועדה לטיפול בהם.

1. קניין רוחני

לקראת שנת תשס"ו הובאו לידיעת הועדה תקנות שהוצעו בזמנו באוניברסיטת תל-אביב בנושא הקניין הרוחני. התקנות שהוצעו היו עלולות לפגוע פגיעה משמעותית בקניין הרוחני של חברי הסגל, ובחופש האקדמי שלהם. הועדה קיימה מספר דיונים בנושא, השוותה בין תקנונים באוניברסיטאות השונות, והגיעה למסקנה שהנושא בכללותו ראוי לטיפול מקיף. התברר כי חלק מהאוניברסיטאות נוהגות בצורה הוגנת עם החוקרים ובחלק אין תקנונים מוסדרים היטב. הגברת המודעות לנושא, והשוואת התקנונים תסייע לחוקרים באוניברסיטאות לפעול לאימוץ תקנונים ראויים, אשר אינם פוגעים בחופש האקדמי. שמחנו לשמוע שהתקנון שהתקבל באוניברסיטת תל אביב אינו פוגע בחופש האקדמי.

במהלך הדיונים בנושא התברר כי סכנה לחופש האקדמי ולמחקר אורבת ממקומות שמחוץ למערכת האוניברסיטאית: 1. הצעת חוק, שהוגשה לכנסת הקודמת ע"י קבוצה גדולה של חברי כנסת, בראשות מלי פולישוק, כללה מעורבות ממשלתית חסרת תקדים בענייני האוניברסיטאות ובחופש האקדמי של חוקרים. הועדה הביעה התנגדות להצעה זו, אבל פעילותה נפסקה כי הכנסת פוזרה, ועל הצעת חוק זו לא חלו חוקי רציפות, כך שהיא נגנזה בשלב זה. אין ערובה, עם זאת, שהצעה דומה לא תונח על שולחנה של הכנסת הנוכחית. 2. במקביל, התקבלה החלטת ממשלה על קניין רוחני במערכת הבריאות. החלטה זו מתייחסת לכאורה לקניין הרוחני הנוצר בבתי החולים הממשלתיים בלבד, ולעובדי בתי חולים אלה. עם זאת, קריאה של ההחלטה המפורטת מאד מצביעה על הפגיעה האנושה שעלול להיפגע כל המחקר הרפואי בישראל, לרבות המחקר באוניברסיטאות. כי מחקר זה מתבצע בחלקו בשיתוף עם, ו/או במתקנים פסיים של, בתי החולים הממשלתיים. ההחלטה מפקיעה זכויות של חוקרים גם במקרים כאלה. ההחלטה לא מומשה עדין, ומימושה נתון בידי אנשים מהאוצר, נציבות שירות המדינה ומשרד הבריאות. יצרנו קשר עם המדען הראשי של מערכת הבריאות, ועם דיקנים של בתי ספר לרפואה והתברר כי כולם רואים את המהלך בחומרה, אבל מתקשים לארגן התנגדות אפקטיבית. בדיון שהתקיים בכנסת לפני שבועיים בהשתתפות נציגי של הועדה הבין סנטית התברר כי הנושא עדיין בהליכים, חלק מחברי הכנסת אינם שבעי רצון, ואפילו חלק מהשדולה של התעשיות הפרמצבטיות מבינות את הבעייתיות. הנושא יידון בכנסת בקרוב. בטיפול בנושא זה נעזרה הועדה במשפטנית ידועה, פרופ' אלקין-קורן, שתחום מומחיותה הוא קניין רוחני, ועמדותיה העקרוניות תואמות את העקרונות עליהם אנו אמונים, של חופש אקדמי וחופש היצירה. כאמור, הנושא נמצא עדין על סדר היום של הועדה.

2. שדרוג מכללות לאוניברסיטאות

הממשלה החליטה כי יש להפוך את מכללת יהודה ושומרון לאוניברסיטה וכי יש להקים אוניברסיטה בגליל אשר תאגד את המכללות הקיימות שם. הממשלה הטילה על שרת החינוך דאז לבחון את המשמעויות של החלטה זו, ולקדם את ביצועה לאחר התייעצות ותיאום עם המועצה להשכלה גבוהה. ההתפתחויות בנושא חורגות מתיאור תמציתי זה. הוועדה הבין סנטית קבעה עמדה עקרונית לקראת הדיון במל"ג, שהתקיים בסוף אוקטובר שנה זו, והביאה אותה לידיעת שרת החינוך. עמדתנו הבסיסית היא כי נושא שדרוג מכללה לאוניברסיטה הוא נושא בעל משמעויות נרחבות על מערכת ההשכלה הגבוהה בארץ, ולכן טרם יוחלט על צעד כזה יש להגדיר מהו ההבדל בין מכללה לאוניברסיטה, ומהן אמות המידה לפיהן ייקבע כי מוסד ראוי להיקרא אוניברסיטה. הגדרות כאלה הן תנאי מקדים לכל דיון והחלטה בעניין הקמת אוניברסיטה חדשה או שדרוג מכללה לאוניברסיטה.

3. פעילות נגד החרם האקדמי

הניסיונות להטיל חרם אקדמי על ישראל החלו לפני שנים מספר, אבל צברו תאוצה בשנתיים האחרונות, כשהיוזמה היא של פעילים בארגוני הסגל האקדמי בבריטניה. בשנת 2005 התקבלה החלטת חרפ על שתי אוניברסיטאות ישראליות ע"י הארגון של חברי הסגל באוניברסיטאות הוותיקות (AUT). החלטה זו בוטלה לאחר מכן, כתוצאה ממאבק משפטי וציבורי, ועקב העבודה שתהליכי קבלתה היו בלתי תקינים. כהכנה לפעולה כנגד יוזמה מחודשת ב-2006 יזמה הוועדה הבין סנטית החלטות כנגד חרם אקדמי, ברוח העיקרון של האוניברסליות של המדע, המבטיח את החופש של כל אדם לחקור ולפרסם ללא מורא וחשש כי מינו, דתו, השתייכותו הלאומית או דיעותיו בנושאים כלשהם ישפיעו על ההתייחסות לתוצאות מחקריו. החלטות ברוח זו התקבלו ע"י הסנטים של כל האוניברסיטאות בישראל, ושימשו כלי נשק במאבק כאשר היוזמה אכן התעוררה מחדש. הוועדה הבין סנטית גייסה את חברי הסגל באוניברסיטאות כולן למאבק ביוזמה המחודשת, שהתעוררה בארגון המקביל (NATFHE). גופים אקדמיים בכירים כגון האקדמיה הלאומית למדעים בארה"ב, נשיא החברה המלכותית הבריטית ועוד הביעו תמיכה פומבית בעיקרון וגינו את יוזמת החרם. ההחלטה התקבלה, אבל תקיפותה הייתה לימים ספורים, כי שני הארגונים התאחדו, וההחלטה אינה מחייבת את הגוף המאוחד. המעמד המשפטי המדויק לא ברור, אבל התחזית היא שהנושא יופיע שוב בוועדה השנתית של הגוף המאוחד, הכולל את כל חברי הסגל בבריטניה. הוועדה מקווה כי בעזרת התשתית הנרחבת של גופים אקדמיים בכירים התומכת בעיקרון האוניברסליות של המדע נוכל לסייע בהדיפת היוזמה, אם תגיע כצפוי. דו"ח מפורט באנגלית של פעילות זו הוגש לפני כחודש.

4. נסיונות חדשים להתנכלות למעמד האוטונומי של האוניברסיטאות

בחודש ספטמבר 2006 התברר כי האוצר מתכוון, באמצעות הכנסת סעיף בחוק ההסדרים, להתערב התערבות גסה בצורה שהאוניברסיטאות מכלכלות את ענייניהן האקדמיים והמינהליים. הוועדה דרשה במפגיע שהנושא לא ייכלל בחוק ההסדרים וכי תשונה החלטת הממשלה בנושא. להחלטה המקורית ניתן השם היפה "עידוד המצוינות בהשכלה הגבוהה", אבל המשמעות הייתה שהאוצר הוא שיקבע מהי מצוינות ואיך לעודד אותה. פעולת הוועדה תרמה לעמידה נמרצת של שרת החינוך ושר המדע דאז כנגד אימוץ הצעת האוצר בנושא, ובמקומה הוחלט להקים ועדה שתעסוק בנושא. הוועדה הבין סנטית נפגשה עם שר המדע דאז, ועם שרת החינוך, והופיעה בשני דיונים של ועדת החינוך שעסקה בנושא. הועדה התערבה באיוש ועדת האוצר ע"י הבעת אי-איוון בהרכב הראשוני, תוך עמידה על כך שההרכב יכלול מדענים בכירים. דרישה זו נענתה חלקית. הוועדה קבעה עמדות בנושאים העיקריים המופיעים בכתב המינוי של ועדת האוצר (עיקרי העמדות מופיעות במסמך נלווה), ותנסה להשפיע על המערכת לקבל את עמדותיה.

בברכה,

פרופ' צבי ציגלר
יו"ר הועדה